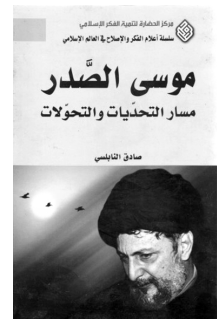

چهره امام موسی صدر در کتابهای خارجی

موسی الصدر مسارات التحديّات و التحوّلات

کتاب «موسی الصدر مسارات التحديّات و التحوّلات» (امام موسی صدر سیر چالشها و تحولات) تالیف حجت الاسلام صادق النابلسی از روحانیون لبنانی، از سلسله کتابهای اعلام الفکر و الإصلاح فی العالم الإسلامی (بزرگان اندیشه و اصلاحات در جهان اسلام) است که توسط از سوی مرکز الحضارّ لتنمیّ الفکر الإسلامی منتشر شده است.

این کتاب شامل شش فصل، یک مقدمه و سخن مرکز الحضارّ است که در بخشی از آن آمده: امام موسی صدر نامی درخشان در آسمان لبنان است که درخشش پرتو آن به تمام جهان رسیده، تا آنجا که هر کس کوچکترین آشنایی با تاریخ لبنان، منطقه عربی و اسلامی داشته باشد، با این نام آشنا است. سخن از این شخصیت، دارای ابعاد گوناگونی است، به گونه‌ای که انسان نمی‌داند سخن را از کجا آغاز کند؟، از «صدر»، عالمی که بسیاری از علمای معاصر وی به نبوغ و گستره دانش وی در زمینه تحصیل و آموزش در حوزه و دانشگاه شهادت داده‌اند؟ یا «صدر» به عنوان یک فعال اجتماعی و مصلحی که ترک وطن کرد و رو به سوی موطن پدران خود نمود تا لبنان را عرصه ارائه دیدگاه‌ها و نظریات خود و محقق ساختن اهداف خود قرار دهد.

البته ماجرای مرکز الحضارّ لتنمیّ الفکر الإسلامی با امام موسی صدر ماجرای طولانی است. ما در روزهای نخستین تاسیس و شروع فعالیت این مرکز، به دنبال انتشار یک اثر علمی درباره ایشان بودیم، اما به دلایل مختلف موفق به انجام این کار نشدیم؛ تا اینکه به خواست و یاری خداوند متعال کتاب حاضر در سلسله آثار بزرگان فکر و اصلاحات در جهان اسلام (أعلام الفکر و الإصلاح فی العالم الإسلامی) منتشر شد. البته ما این ادعا را نداریم که در این کتاب حق این شخصیت ادا شده، کما اینکه این ادعا را نداریم که به تمام ابعاد و جوانب

شایسته توجه در این شخصیت جامع و بی‌نظیر پرداخته شده است. تنها ادعای ما این است که تلاش کرده‌ایم تا نام ایشان به عنوان شخصیتی شایسته در میان بزرگان اندیشه و اصلاحات جهان اسلام گنجانده شود.

توجه به سیر تحول اهداف امام صدر از زوایه روش اسلامی

در مقدمه این کتاب آمده: کتاب حاضر در بخش اول به دنبال آشکار ساختن سیر تحول اهداف امام موسی صدر از زاویه روش اسلامی و مضامین دینی و اخلاقی عمیق آن و همچنین پیگیری تطبیق‌های دینی ایشان در مسایل سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و بررسی این شیوه تجدیدی در منطقه‌ای است که در گیر و دارهای محلی، منطقه‌ای و بین‌المللی قرار دارد و مملو از ملاحظات جغرافیای سیاسی و دینی است که مواضع و پیمان‌های منحصر به فردی را در آن دوران ایجاد کرده بود. این تحقیق همچنین به بررسی عوامل و شیوه‌های تاثیر گذار در محدود ساختن رفتار و عملکرد برخی گروه‌ها و کشورهای تاثیر گذار در آن دوره می‌پردازد. این پژوهش همچنین پیوندی ذاتی با مساله تجدید ایمان و احیای آن در دل‌های شیعیان لبنان و متحد ساختن آن‌ها دارد؛ اتحادی برای ایجاد یک دیدگاه ایدئولوژی تقویت کننده ایمان و ایجاد تغییرات و اصلاحات و تقویت اقتدار ملی و تقویت جایگاه شیعه در لبنان.

نقش رهبری امام صدر در توفیقات شیعه و لبنان

رهبری صدر همواره عاملی تعیین کننده در ایجاد تغییرات بود و این رهبری، بدون مبالغه، با ایجاد یک جبهه مثبت توانست شیعه و لبنان را به ثبت لحظاتی استثنایی در تاریخ خود موفق سازد. این تغییر را می‌توان در پنج جنبه مورد توجه قرار داد: بعدهای ایمانی، عقلانی و واقع‌نگر، سازمانی و سبک کار، تبلیغی و عملی. در تمامی این ابعاد، امام صدر تلاش کرد که تصویری جدید و نوین از ارزش‌ها و جهت‌گیری‌های فکری و سیاسی و اقتصادی موجود ارائه دهد. البته توجه به این نکته ضروری است که تمرکز ما در این کتاب بر ثبت اقدامات و دست‌آوردهای امام صدر نیست، گرچه این‌ها نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، بلکه تمرکز ما بر تراکم سریع این تجربه و سرعت زیاد گسترش و تکامل آن می‌باشد که توانست راه خود را در میان موانع و مشکلات فراوان و اشکالات و اعتراض‌هایی که معمولاً بر سر راه اصلاحات وجود دارد، باز کند به گونه‌ای که این اصلاحات توانست با ابعاد ارزشی، زمانی و مکانی خود جهش‌های بزرگی در فضای سنتی و عادت‌های رایج ایجاد کند.

امام صدر و حرکتی هم‌افق با امام خمینی و شهید صدر

امام موسی صدر فعالیت اصلاحی خود را در زمینه‌های متعددی آغاز کرد: زمینه دینی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی. در بحث خود درباره این عناوین به تعریف شاخصه‌ها و مفردات و زمینه‌های جنبش اصلاحی امام صدر پرداخته و آن را به عنوان یکی از حلقه‌های برتری اسلامی در منطقه مورد مطالعه و بررسی قرار داده‌ایم به ویژه اینکه ما جنبش امام موسی صدر را هم‌افق با تغییرات کلان اسلامی در ایران به رهبری امام خمینی (ره) و در عراق، به رهبری امام محمد باقر صدر می‌دانیم.

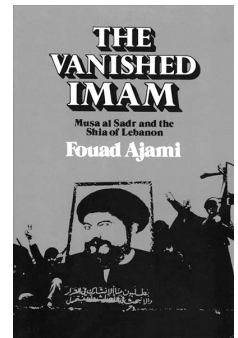
نقش بی‌بدیل امام صدر در شرایط بحرانی لبنان

در این پژوهش فاصله میان سال‌های ۱۹۵۹ یعنی تاریخ هجرت امام صدر به لبنان تا زمان ربوده شدن ایشان در سال ۱۹۷۸ از مراحل است که در آن شاهد تغییرات زیادی در جهان عرب هستیم که همراه با انفجارهای لبنان از شمال تا جنوب می‌باشد که نشان دهنده میزان خشونت موجود و وارد شدن لبنانی‌ها به یک بازی مرگ‌بار و کشنده می‌باشد. در چنین شرایطی بود که جنبش‌های اسلامی تمام نقشه جهان عرب و بلکه جهان اسلام را در بر گرفت و لبنان نیز به برکت پدیده امام موسی صدر از این جنبش بی‌نصیب نماند و امام صدر بود که اسلام جنبشی را به عنوان یکی از ارکان ثابت پروژه پیشرفت جامعه اسلامی تثبیت کرد و تلاش کرد که مسلمانان نیز در کنار سایر طوایف لبنان در تشکیل حکومتی عادلانه برای همه لبنانی‌ها سهیم باشند. وی همچنین تلاش کرد بهترین و محکمترین روابط را با امت اسلامی و در راستای وحدت مسلمانان بر اساس وحدت تاریخ، هویت و تمدن داشته باشد و جایگاه ویژه‌ای برای شیعیان لبنان و بر اساس ارتباط با ایران و عراق ایجاد کند؛ چرا که این دو کشور به عنوان دو نماد ویژه در اذهان شیعیان هستند. امام صدر همچنین مفاهیم جدید مستند به اندیشه اسلامی را در راستای ایجاد تحول در شیوه اصلاحات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و حل و فصل درگیری‌های طائفی - به عنوان یکی از عوامل جنگ داخلی در لبنان - وضع نمود.

مبنای فکری امام موسی صدر

مبنای فکری امام صدر مبتنی بر فرضیه‌ای بود که بنا بر آن، هر تحول ظاهری و روبنایی باید مبتنی بر تحولی در زیر ساخت‌ها و ریشه‌های فکری انسان باشد. از دیدگاه امام موسی صدر انحطاط فکری، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی جامعه لبنان نتیجه دوری این‌جامعه از مفاهیم دینی، حاکمیت غرایز، تعصبات طائفی و مذهبی و همچنین قرار گرفتن نظام ارباب رعیتی به جای ارزش‌های دینی می‌باشد. از این رو، این

پژوهش بر این باور است که امام صدر تلاش کرد تا گفتمان جدیدی را در زمینه‌های سیاسی، اجتماعی، ملی، دینی و انسانی ایجاد کند و راه‌حل‌های مناسبی بر اساس دین، فلسفه و اخلاق ارائه دهد.

امام ناپدید

The Vanished Imam: Musa al Sadr and the Shia of Lebanon

By Fouad Ajami

Cornell University Press, New York, 1986

کتاب امام ناپدید، موسی صدر و تشیع در لبنان، عنوان کتابی است به زبان انگلیسی که توسط محقق، نویسنده و تحلیلگر و مفسر اخبار، فواد عجمی، تالیف شده است که پژوهشی است محققانه و فوق العاده و دارای نثر و سبکی روشن. نویسنده با تبیین پیش زمینه ماموریت امام (رهبر دینی) شروع می کند. او تاریخچه‌ای بسیار مستند از لبنان (به ویژه جنوب، محل سکونت شیعیان لبنان) و چالش‌های بی شماری که در اواسط قرن بیستم در آنجا وجود داشت (خصوصاً عدم وجود زیرساخت‌های اساسی) ارائه می‌کند. وی همچنین پیشینه خانوادگی بسیار مفیدی از خود امام و از خاندان وی و سلسله نسب او (که به پیامبر اسلام برمی گردد) به دست می‌دهد.

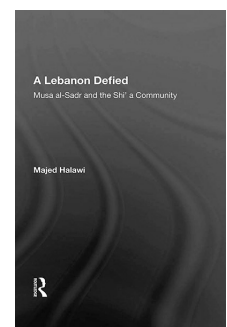
وقتی امام صدر در سال 1959 از زادگاهش ایران به لبنان وارد شد، یک فرد خارجی محسوب می شد. وی به تدریج نقش روحانی کاریزماتیک را بر عهده گرفت، و در تبدیل شیعه، اقلیت ساکت و محروم اسلامی، به فعالان سیاسی متعهد نقش مهمی داشت. موسی صدر که بود؟ زندگی وی چه تاثیراتی از آموزه‌های شیعه گرفته بود؟ او در کجای گروه‌های درگیر در جنگ‌های لبنان قرار گرفت؟ چه رازی در پشت ناپدید شدن او بود؟ در این روایت جالب و جذاب 50 فواد عجمی تاریخ فراموش شده شیعه را، چه در گذشته‌های دور و چه در دوران اخیر، زنده می کند و زندگی و کار موسی صدر را با جنبه‌های وسیع‌تر شیعه در هم می آمیزد.

نویسنده کوشش بسیاری را صرف مرور جنبه های مختلف اجتماعی، مذهبی، اقتصادی، سیاسی و تاریخی می کند که درک آن برای خواننده غربی ممکن است دشوار باشد، اما برای درک داستان کلی (و زمینه مناسب

آن) ضروری است. اصل رسالت امام توسط نویسنده در صفحه 96 این‌گونه خلاصه می‌شود: «دستور کار سیاسی موسی صدر از روشی که وی در تفسیر ایمان داشت پدید آمد. ایمان نه در مورد آیین و دین، بلکه در مورد مسائل های اجتماعی، در مورد نیازهای مردمان بود. دین چیزی نیست که باید توسط نگهبانان سختگیر قرنطینه و در پستوی محراب و مسجد پنهان شود و پاک و بکرنگه داشته شود؛ بلکه این می‌تواند برای رفع نیازهای مدرن مؤثر واقع شود. بنابراین یک رجل و شخصیت دینی نیست نباید گوشه عزلت جسته، خود را با کتاب‌ها و آیین‌های قدیمی مشغول و سرگرم سازد».

نویسنده در این تالیف خویش کار فوق العاده‌ای انجام داده است. این کتاب، خواننده را در جریان باورها و آرمان‌های موسی صدر قرار دهد. همان چیزی که بدان معتقد بود و به پای آن به طرز خستگی ناپذیری ایستادگی می‌کرد در حالی که برای اصلاح امور و ساختن آینده‌ای بهتر برای مردم خود، کشور خوانده‌اش، و شاید در افق وسیع‌تر برای خود اسلام در دوره‌ای بسیار دشوار و شرایط چالش برانگیز تلاش می‌کرد. این کتاب یک داستان تکان‌دهنده درباره یک شخصیت نادر است که توسط یک نویسنده با استعداد و یک محقق محترم نقل شده است.

با این حال، این کتاب دو مشکل اساسی دارد: 1) بسیاری از گفته‌ها مستند و منطبق بر واقعیت نیستند و صرفاً گمانه‌زنی‌هایی هستند که ایده نویسنده را تقویت می‌کنند (2) اطلاعات زیادی که می‌تواند درک بهتری از امام ارائه دهد از جمله سخنرانی‌ها و نوشته‌های فراوان وی از این کتاب غایب است. با همه اینها، این کتاب در میان معدود کتاب‌های خوب انگلیسی درباره سید موسی صدر است.

غائله لبنان

A Lebanon Defied Musa al-Sadr and the Shi'a Community

Majed Halawi

Westview Press BOULDER • SAN FRANCISCO • OXFORD

1992

کتاب غائله لبنان، موسی صدر و جماعت شیعیان، اثر ماجد الحلوی، بر نقش سازنده توده‌های شیعه در جنبشی به رهبری سید موسی صدر در لبنان تمرکز دارد. این کتاب ریشه‌های جنبش شیعیان لبنان و عزم آنان برای تبدیل شدن به یک بازیگر اصلی در سیاست اصلاح طلبانه لبنان را بررسی می‌کند.

در این کتاب با تحقیقی جامع درباره تاریخ شیعیان لبنان و نقش آنان در جامعه لبنان روبرو هستیم. همچنین از پیشینه سیاسی و نهاد دولت و حاکمیت لبنان در این کتاب سخن رفته و سرانجام به نقشی که امام موسی‌صدر در مشارکت دادن جماعت شیعیان در سرنوشت سیاسی، اجتماعی جامعه لبنان داشته، پرداخته شده‌است.